

and *Central European New Media* 19: 1–10.
<https://www.academia.edu/87684099/Re_framing_Women_and_Technology_in_Global_Digital_Spaces_An_Introduction>

Stella, Francesca (2015), *Lesbian Lives in Soviet and Post-Soviet Russia: Post/Socialism and Gendered Sexualities*. New York: Palgrave Macmillan.

Revoljutsija hidnosti / Arvojen kumous?

Heta Hurskainen & Teuvo Laitila: *Ukraina on meidän! Kirkot ja politiikka Ukrainan ja Venäjän suhteissa*. Helsinki: Gaudeamus, 2023. 416 s. ISBN 978-952-345-205-3.

Ukraina pystyy pidättelemään ja torjumaan kimppuunsa hyökännyttä ylivoimaista vastustajaa vain läntisten liittolaistensa avulla ja vain niin kauan, kun liittolaisten huomio ja tuki säilyvät. Niiden jatkuvuus edellyttää luottamusta. Kriittinen tekijä on luottamus: se, että liittolaiset kokevat Ukrainan läheisenä ja samankaltaisena – eurooppalaisena.

Ukraina on meidän! Kirkot ja politiikka Ukrainan ja Venäjän suhteissa -kirjassa valintaa eurooppalaisuuden puolesta nimitetään arvojen vallankumoukseksi (ukr. *revoljutsija hidnosti*). Termi viittaa Maidanin aukion tapahtumiin talvella 2013–2014. Tuolloinen Ukrainan presidentti Viktor Janukovyts vetäytyi Venäjän painostamana allekirjoittamasta jo valmiiksi neuvoteltua EU:n ja Ukrainan välistä lähestymis- ja vapaakauppasopimusta. Janukovyts pyrki tasapainottelemaan idän ja lännen välisellä aidalla, mutta putosi. *Revoljutsija hidnosti* syntyi tilanteessa, jolloin presidentti menetti luottamuksensa, oli pakotettu eroamaan ja pakeni Venäjälle.

Termin käänös ”arvojen vallankumous” johtaa kuitenkin harhateille. *Hidnost* on yksiköllinen sana ja sen vastine on pikemmin omanarvontunto, engl. *dignity*, kuin moniköllinen ja monimerkityksinen, sodan kontekstissa erittäin ladattu ”arvo”. Pettyneen kansanosan liikehdintä kaduilla synnytti kansalaisten omanarvontunnon voimannäytön. Olisi mittaluokkaa suurempi asia väittää (kaikkien?) arvojen kumoutuneen. Vivahteilla on tässä kohdassa aika paljonkin merkitystä. Ns. traditionaaliset arvot, joita Venäjän johto ja Moskovan patriarkaatti ovat retoriikassaan kutsuneet ortodoksisiksi sekä aseistaneet ne hyökkäyksessään Ukrainan kirkollista ja viime kädessä valtiollista itsenäistymistä vastaan, ovat kansankokouksia syväällisempiä rakenteita. Nimenomaan ”arvojen

vallankumouksesta” puhuminen nostaa esiin kysymyksen ristiriidasta ulkoisen ja virallisen suhteessa elettyyn ja esi-isiltä perittyyn, toisin sanoen epäviralliseen.

Ulkoisen ja virallisen vs. sisäisen ja epävirallisen välistä kamppailua ja ristiriitaa ei minusta kirjassa tuoda esille. Kuitenkin sodan oloissa kamppaillaan lähes kaikesta. Kun ukrainalaiset ortodoksit ovat esimerkiksi vastikään harkinneet siirtymistä viettämään pääsiäistä läntisen kirkkokalenterin mukaan, voi kysyä, onko se siirtymä arvoissa vai pikemmin ulkoista lähentymistä länteen vahvistava askel? Tämä tulee mieleeni lähinnä siksi, että Suomen ortodoksisirkon siirtyminen juliaaniseen gregoriaaniseen ja läntiseen pääsiäiskalenteriin ei ollut ollenkaan yksiselitteistä. Suomen itsenäistyessä todellista valinnanvaraa ei ollut, mutta monet, esimerkiksi Valamon luostarin veljestössä, jatkoivat yksityisesti (*kelejno*) vanhan kalenterin noudattamista. Esimerkiksi Paula Tuomikosken teos *Pietarilaispakolaisesta piispaksi: Arkkipiispa Paavalin (1914–1988) historiallinen elämäkerta, osa 1* (2019, Valamo Kustannus) selvittää kriittisen tutkimuksen valossa, miten syvistä ja pitkäjänteisistä ristiriidoista yksistään kalenteririidassa oli kyse.

Suomi on niin poikkeuksellisen onnekas maa, että en tiedä, olemmeko peräti onnekkuutemme sokaisemia ja siksi kovin yksioikoisia. Osatekijä onnekkuutemme voi olla maantieteellinen pussinperä, historiallisesti homogeeninen väestörakenne ja se, etteivät holodomor, pogromit, juutalaisväestön joukkosurma, miehitykset, kansallistunteen kriminalisointi, kansalaisoikeuksien ja oikeusvaltion puute ole osuneet meidän kollektiivisen lähihistoriamme taakoiksi ja käsittelemättömiksi tabuiksi. Jos Suomen ortodoksit (virallinen jäsenmäärä yksi prosentti väestöstä) ovatkin kiistelleet jakautumisesta Moskovan- ja Konstantinopolin-mielisiin, niin valtiovallan kannalta se on ollut hyttysen ininää.

Yllä oleva vertailu on tärkeää, sillä Suomen oman valtiollisen itsenäistymiskamppailun ja kirkkopoliittikan opetukset eivät voi täysin olla heijastumatta asenteisiimme. Väitän, että Suo-

men menestystarina on tehnyt meistä hieman yksioikoisia ja kovin pragmaattisia, mikä pätee myös *Ukraina on meidän!* -teoksen esitystapaan.

Vaikka pelkistykset, kronikkamaisuus ja nimien paljous hieman vaivaavat, niin tarkka ja perusteellinen ote sekä kronologinen eteneminen ovat myös ansio. Ajankohtainen suomalaisesta näkökulmasta kirjoitettu teos tulee kipeään Ukrainaa koskevaan tiedontarpeeseen. Teos on kahden alansa arvostetun asiantuntijan yhteistyön tulos. Heta Hurskainen on systemaattisen teologian asiantuntija, Teuvo Laitila uskontotieteen. Miellyttävällä tavalla kaksi kollegaa on yhdistänyt voimansa niin, että narratiivi on yhtenäinen ja saumaton, mutta viehättävästi dialoginen.

Lajiltaan teos on yleistä tietokirjallisuutta. Se sopii siis suurelle yleisölle mutta myös opetusmateriaaliksi. Mukaan otettujen termien valikointi ja niiden kansantajuistaminen on varmasti vaatinut vaivannäköä. Johdanto-osan jälkeen on esitelty mukaan valitut kirkkokunnat ja niistä käytetyt nimitykset. Käytännössä keskiössä ovat eri ortodoksiset kirkot sekä kreikkalaiskatolinen kirkko, joka syntyi Brestin unionissa 1595.

Lukijaa palvelee se, että teos käy vaihteittain läpi koko kristinuskon tulon itäslaavien keskuuteen, aina ruhtinas Vladimir/Volodymyrin ja hänen kansansa kasteesta vuonna 988. Tästä tapahtumasta ja sen myytistä on myös nykyisessä Venäjän ja Ukrainan välisessä konfliktissa otettu kaikki irti ja enemmänkin.

Teos rakentuu johdannon jälkeen kolmeen pääosiin (I Kiovan Rus, perilliset ja perintöriidat; II Ukrainan kirkko, Venäjän kirkko vai neuvostokirkko?; III Venäläinen maailma, pyhä Rus ja itsenäinen Ukraina) ja niiden lyhyisiin alalukuihin, joita on paljon. Päätösluku ”Lopuksi: Ukrainamme?” luo katseen tulevaisuuteen.

Koska kirkkojen sekä maallisen vallan välinen kamppailu on keskiössä, on selvää, että paljon huomiota saavat hallitsijat, kirkolliskokoukset, uskontokuntien rajanveto eri valtakeskusten välillä – Kiovan Rusista Moskovaan, Puola-Liettuaan, neuvostoaikaan. Kaikki huipentuu kamppailuun itsenäistymisestä, ja tapahtumien kaari jatkuu aina Venäjän hyökkäykseen ja vuoteen 2022 asti. Tieto on todella tuoretta. Monet nimet vain vilahtavat reportaasimaisesti, mutta tärkeimmät voimahahmot saavat toki tarkemman käsittelyn. Teoksessa on henkilö- ja paikannimi-hakemisto, loppuviitteet ja kattava lähdeluettelo, jotka eivät kustannusmaailmassa nykyisin ole lainkaan itsestäänselvyys. Kaikki ne lisäävät teoksen käyttöikää sivistyneenä yleisesityksenä ja lähdeotoksena.

Kuten kaikki kirjat, *Ukraina on meidän!* on tekijöidensä asiantuntemusalaan sidottu, tässä tapauksessa teologiaan ja uskontotieteeseen. Kirjassa on paljon puhetta identiteetistä ja ukrainalaisuudesta, mutta käsitteiden määrittely ja niiden pohdinta ovat niukkoja. ”Ukrainalaisuus” ja ”bysanttilainen perintö” jäävät lukijan oman tulkinnan varaan. Kriittinen lukija voi kokea, että kirja paikoitellen mukailee virallisen Ukrainan hegemonista narratiivia ja palvelee siten tarvetta pönkittää luottamustamme Ukrainaan sekä pysyvänä pidettyyn, omaan odotushorisonttiimme soviteltuun käsitykseen ukrainalaisuudesta.

Kirjoittajat eivät juuri hyödynnä yhteiskuntatieteellistä tutkimuskirjallisuutta tai viitekehystä, vaan rakentavat tarinalinjan maallisen ja kirkollisen valtakamppailun välille, kyseisten instituutioiden johtohahmojen kantojen, tekojen ja pyrkimysten selostamiseen ja paikoittain arveluihin. Moskovan patriarkaatin toimet on esitetty pääsääntöisesti pejoratiivisesti. Kesällä 2000 meriupseerit viskkelivät Krimin Simferopolissa UOK:n (Moskovan patriarkaatin alainen autonominen Ukrainan ortodoksinen kirkko) nimissä mätiä munia Kiovan uuden patriarka Filaretin autoa kohti. Filaret sanoi myöhemmin rukoilevansa Jumalalta apua Ukrainan pääsemiseksi Euroopan Unioniin, ”samalla tavalla kuin pyhä apostolein vertainen ruhtinas Volodymyr [Vladimir] kerran liittyi [kasteen ottaessaan] Eurooppaan”. Kirjan mukaan ”Filaret tulkitsti, että Bysantista mallia ottanut suuriruhtinas Vladimir oli ollut eurooppalainen jo ennen kuin eurooppalaisuudesta alettiin puhua” (s. 252).

Rajaus vain kirkolliseen hegemoniakiistaan Moskovan ja Kiovan, Konstantinopolin ja Vatikaanin, Liettuan ja Puolan tai muiden valtakeskusten välille on kuitenkin perusteltu – jollei muuten niin ainakin siksi, ettei yhteen kirjaan sa millään mahtumaan kaikkea.

Esimerkiksi Länsi-Ukrainassa dominoiva kreikkalaiskatolinen kirkko, jolla lienee kymmenen miljoonaa uskovaista, vaatisi oman erillisen asiantuntevan esittelynsä, kokonaisen uuden kirjan. Kreikkalaiskatolisen kirkon erityispiirteet, rooli ja muutokset, kuten ekspansio läntisiltä alueilta kohti yleisukrainalaisuutta, ovat Ukrainassa vaikuttavien vastavoimien ymmärtämisessä keskeisiä. Kreikkalaiskatolisella kirkolla on ehtoollisyhteys katolisen kirkon kanssa ja pyhä istuin korkeimpana auktoriteettinaan, mutta sitä on silti pidetty usein ukrainalaisen kansallistunteen kehtona. Muut kristilliset uskontokunnat ja uskonnot (perinteisiä ovat muslimit ja juutalaiset) jäävät *Ukraina on meidän!* -teoksen rajauksen ulkopuolelle.

Kriittisistä huomioistani huolimatta *Ukraina on meidän!* on kaiken kunnian ansaitseva päänavaus, jolle toivon jatkokeskustelua ja -tutkimusta.

Elina Kahla
Helsingin yliopisto